

ДО ПИТАННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКОГО ПОВСЯКДЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «ПЕРЕЦЬ»)

Розглядається проблематика повсякдення в розрізі джерелознавчих та історіософських студій. Акцентується увага на доцільності використання періодичної преси для вивчення повсякдення України за радянської доби. Одним із таких джерел пропонується розглянути сатирично-гумористичний журнал «Перець», який спеціалізувався переважно на повсякденній побутовій тематиці. Це видання, започатковане 1941 р., за радянських часів було найбільш тиражним українським часописом – на початок 1980-х рр. його наклад доходив до 3,3 млн примірників. Опубліковані у «Перці» фейлетони, замітки, карикатури, листи читачів складаються в різнобічну та різноманітну картину повсякденного життя українців. Журнал викривав насамперед побутові негативні явища – у житлово-комунальному господарстві, громадському харчуванні, побутовому обслуговуванні, торгівлі, на транспорті тощо. У зв'язку з цим у статті аргументується використання певних історичних методик і методологічних прийомів для роботи з «Перцем». Констатовано його цінність та унікальність як джерела з історії радянського повсякдення. Зроблено висновок про необхідність детальної розробки, систематизації, структурування матеріалів цього журналу як перспективного та оригінального напрямку історичних наукових студій.

Ключові слова: історія повсякдення, радянська Україна, періодична преса, «Перець», методологія дослідження.

Питання джерел та методології – наріжний камінь будь-якого з напрямів історичного дослідження. Не винятком й історія повсякдення, яка дедалі більше привертає увагу вітчизняних науковців, зумовлюючи актуальність кожної відповідної публікації. Деякі з них актуалізують тему повсякденного життя також через світоглядне (гносеологічне) значення¹. Інші – свідомо «приземлюють» її, зазначаючи, що «історія повсякдення є історією тих, без кого не могло б бути історії, але хто для істориків залишився в історії переважно «безіменним» і «мовчазним»². Трапляються також спроби визначити цінність повсякдення (а отже – історії повсякдення) як соціально-філософського поняття тим, що це «найбільш близька, звична для людини реальність»³. Тобто йдеться про максимальну конкретику у вивченні повсякдення та мінімізацію абстрактної складової вітчизняних

¹ Удод О. Історія повсякденності: питання методології та історіографії // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): У 2 кн., 3 ч. – Кн.1, ч.1/2. – К., 2010. – С.21.

² Горобець В.М. Історія повсякдення // Енциклопедія історії України: У 10 т. – Т.3. – К., 2005. – С.618.

³ Козько Н.А. О статусе повседневности в филологических исследованиях // *Vadania naukowe: Teoria i praktyka*. – Wrocław, 2012. – С.105.

досліджень – незалежно від того, про яку науку говоримо – історію, філологію, антропологію, соціологію чи культурологію.

Такий різнобій думок можна пояснити тим, що історія повсякдення як складова частина історичної науки отримала визнання з боку світового наукового співтовариства лише десь три десятиліття тому – наприкінці 1980-х рр., і донедавна ще трактувалася як «альтернативна історіографія»⁴. Спроби досліджень окремих аспектів повсякдення (побут, одяг, харчування, відпочинок тощо) в історичному контексті здійснювалися значно раніше, проте не мали системного характеру. Чого не можна сказати про філософський контекст повсякдення – його, як самостійну світоглядну проблему, сформулював ще на початку ХХ ст. Е.Гуссерль, заклавши, тим самим, підвалини феноменології⁵. Представники школи Е.Гуссерля (зокрема П.Л.Бергер, Т.Лукман, А.Шюц) визнавали повсякденне життя як фундамент теоретичного знання, на якому базується пізнання буття в цілому, розглядали повсякдення як сферу реальності, що є первинною стосовно інших сфер, а тому має бути визнана нічим іншим, як «верховною реальністю», «універсумом сенсів»⁶.

Тобто історія в питанні вивчення повсякдення (у тому числі й методологічно) виступила навздогін за філософією, відставши на кілька десятиліть. Тому чимала кількість відповідних теоретичних і методологічних питань продовжує перебувати на стадії розробки та узгодження. Це не кажучи вже про неузгодженість у поглядах на повсякдення як об'єкт дослідження у середовищі самих істориків. Деякі з них не сприймали й не сприймають історію повсякдення всерйоз. Існує думка, репрезентована, насамперед, Г.-У.Велером та В.Моммзенном, представниками т. зв. білефельдської школи соціальної історії, які наголошують на «обмеженості методологічних, концептуальних та аналітичних можливостей» історії повсякдення, на домінуванні в ній емпіризму «за відсутності належної уваги до обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження», що призводить до продукування «переобтяжених дрібними деталями напівлюбительських праць»⁷. Позиція виглядає доволі суперечливою і скидається не стільки на ретельно обґрунтоване положення, скільки – на прояв професійних ревностів у заочній дискусії між представниками різних історичних шкіл.

Поза тим, методологічна проблематика історії повсякдення напряму корелюється з поняттям історичного джерела, котре, зокрема, визначається як

⁴ Горобець В.М. Історія повсякдення. – С.618–619.

⁵ Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. – Минск; Москва, 2000. – 752 с.; *Его же*. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология // Вопросы философии. – 1992. – №7. – С.136–176; *Его же*. Кризис европейского человечества и философии // Там же. – 1986. – №3. – С.101–116.

⁶ Гатаева Б.Т. Традиционная культура повседневности карачаевцев: Автореф. дисс. ... канд. культурологии. – Санкт-Петербург, 2004. – С.2; Жигунова Г.В. Повседневность как социальный феномен // Современные исследования социальных проблем. – 2015. – №8. – С.57, 59, 60; Склярченко К.О. Структурирование повседневности: попытка методологической экспликация // Социальные технологии: актуальные проблемы теории и практики. – Вып.59/60. – 2013. – С.61; Станкевич Л.П., Полякова И.П. Феномен повседневности: сущность, содержание и целостность // Философия и общество. – 2009. – №2. – С.75.

⁷ Горобець В.М. Історія повсякдення. – С.619.

«усе, що містить інформацію про предмет дослідження»⁸. Якщо стати на таку (цілком доречну та раціональну) позицію, а також відштовхуючись від визначення, яке стверджує, що «історія повсякдення – це людинознавча історія»⁹, дійдемо висновку, що джерелом з історії повсякдення, за великим рахунком, може слугувати будь-що: від знайденого археологом глечика кількасотлітньої давнини, який міг виступати незамінною посудиною у щоденному побуті невідомих нам людей, – до якого-небудь сучасного урядового розпорядження, що регулює, скажімо, порядок виплати пенсій, оскільки цей документ має безпосередній вплив на повсякдення мільйонів людей. Позаяк, якщо послуговуватися визначенням, котре вже стає класичним (наскільки можна судити за частотою його наведення у працях вітчизняних фахівців з історії повсякдення), побут – «це звичайний перебіг життя у його реально-практичних формах; побут – це речі, які оточують нас, наші звички та щоденна поведінка»¹⁰.

О.Коляструк подає своєрідний бліц-аналіз джерел з історії повсякдення, до якого важко щось додати: «Джерела повсякденності залежно від походження і призначення можуть говорити про одне й те саме різною мовою, вживати різну лексику, послуговуватись різним семантично-символічним кодуванням реальності. Вони можуть засвідчувати різні сторони повсякденності, зовсім не обов'язково дотичні для відтворення цілісної картини. Джерела повсякденності почасти не підвладні чіткій системності, тим більше ієрархічності, вони дуже часто мозаїчні, уламкові. Історику повсякденності нерідко, як археологу, доводиться за фрагментом вибудовувати ціле»¹¹.

З іншого боку, думка про те, що «джерела повсякденності почасти не підвладні чіткій системності», суттєво нівелюються наявністю такого історичного джерела, як періодична преса, матеріали котрої, на думку Г.Рудого, «є безпосереднім синхронним відображенням дійсності. Водночас періодичність виходу зумовлює систематичний характер усіх даних, що трапляються в пресі, а поширення у багатьох примірниках забезпечує збереження інформації»¹². Окрім того, дослідник вважає, що базова функція преси як історичного джерела полягає в тому, щоб «через відображення окремих рис і властивостей об'єктів дійсності давати уявлення про них у цілому»¹³.

Український сатирично-гумористичний журнал «Перець», розгляду котрого як важливого джерела з історії повсякдення, власне, і присвячено цю статтю, якнайкраще підходить для ілюстрування цих тверджень. Виходячи друком упродовж 1941–2013 рр. двічі на місяць і маючи на початок 1980-х рр. наклад у 3,3 млн примірників¹⁴, це видання в умовах УРСР (до 1991 р.) виглядало чи не базовим медійним «соціальним дзеркалом»,

⁸ Коляструк О. Джерела з історії повсякденності // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). – С.49.

⁹ Удод О. Історія повсякденності: питання методології та історіографії. – С.18.

¹⁰ Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре: Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века). – Санкт-Петербург, 1994. – С.10.

¹¹ Коляструк О. Джерела з історії повсякденності. – С.49–50.

¹² Рудий Г. Періодика України 1917–1940 рр. як історичне джерело // Бібліотечний вісник. – 2008. – №1. – С.30.

¹³ Там само.

¹⁴ Україна в цікавих фактах: книга рекордів України / Упор. Г.О.Маценко. – Л., 1992. – С.151.

в якому відображалися основні суспільні тенденції радянської України, звичайно – в їх офіційній інтерпретації та відповідній оцінці. Як відзначила О.Заплотинська, цей сатиричний журнал – «тиражний рекордсмен серед українських часописів». І якщо в містах більше читали московський «Крокодил», то в містечках і селах України «стосик зачитаних “Перців”, як і газета “Сільські вісті”, був невід’ємною частиною хатнього інтер’єру»¹⁵.

Будучи відібраними та систематизованими як суто фактичний матеріал (без урахування ідеологічних складових), перчанські фейлетони, замітки, карикатури складаються в різнобічну та різноманітну картину повсякденного життя. Тим більше, що на думку О.Коляструк, «відбір, типологізація та класифікація джерел з історії повсякденності здійснюється на засадах класичного історичного джерелознавства, а також із запозиченням елементів джерелознавчої критики суміжних історичних і гуманітарних дисциплін»¹⁶. Водночас Г.Рудий пропонує класифікувати періодику як «комплекс історичних джерел та документальних матеріалів», зазначаючи при цьому, що «преса дає змогу вивчати події та явища, пов’язані з суспільно-політичними і культурологічними процесами в суспільстві, такі аспекти громадсько-політичного життя, які не знайшли достатнього висвітлення в інших джерелах»¹⁷.

«Перець» із позицій класичного історичного джерелознавства якраз і є типовим періодичним виданням, автори якого «прагнули відтворити і відтворювали те, що вважали найбільш виразним для свого часу (у негативному чи позитивному плані), [...] відбивали як найбільш актуальні, пекучі проблеми поточного історичного моменту, так і рутинність сучасного їм життя»¹⁸. Тим більше, що з номера в номер на шпальтах часопису друкувалися листи та скарги простих громадян (звичайно, відповідно відредаговані – як філологічно, так й ідеологічно), що вже можна віднести до документів особового походження, яким притаманні «злободенність, пристрасність і загострене емоційне сприйняття», а тому вони відображають «світоглядну культуру суспільства й приховані людські уявлення»¹⁹.

Наприклад, упродовж 1954–1959 рр. редакція «Перцю» щороку у середньому отримувала близько 21 тис. читачьких звернень (для порівняння: центральні друковані органи ЦК КПУ – щоденні газети «Радянська Україна» та «Правда України» – 18 тис. і 20 тис. звернень відповідно²⁰), або ж 1750 на місяць, з яких для журнальних публікацій використовувалося заледве 3% – «найбільш серйозних за тематикою»²¹. Утім «Перець», як орган ЦК КПУ,

¹⁵ Заплотинська О.О. «Формалізм чи новаторство?»: інтелектуальний нонконформізм в офіційному дискурсі 1960–1970-х рр. в Україні // Український історичний журнал. – 2006. – №1. – С.148.

¹⁶ Коляструк О. Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації // Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел: Зб. мат. Всеукраїнського науково-теоретичного семінару, 14–15 травня 2015 р., Вінниця. – Вінниця, 2015. – С.73.

¹⁷ Рудий Г. Періодика України 1917–1940 рр. як історичне джерело. – С.29–30.

¹⁸ Коляструк О. Джерела з історії повсякденності. – С.63.

¹⁹ Коляструк О. Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації. – С.75.

²⁰ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Ф.668. – Оп.1. – Спр.236. – Арк.1.

²¹ Там само. – Спр.237. – Арк.1; Спр.233. – Арк.1.

міг самостійно ініціювати перевірку фактів, викладених у будь-якому читачьому зверненні, – навіть у неопублікованому на сторінках журналу, що, власне, постійно і практикувалося²².

Проте питання джерел з історії повсякдення нерозривно пов'язане з методологією їх дослідження. Останню необхідно висвітлювати, розібравшись спочатку з дефініцією самого поняття «історія повсякдення», більше того – з правильністю формулювання цього словосполучення українською мовою: «історія повсякдення» чи «історія повсякденності»? Тут необхідно звернутися до академічного словника української мови, який тлумачить повсякдення як «те, що буває кожного дня, щодня; щоденність», водночас пояснюючи повсякденність як абстрактний іменник до прикметника «повсякденний» («який є, буває, має місце, відбувається і т. ін. кожного дня; щоденний»)²³. Так само трактує ці поняття тлумачний словник²⁴.

Виходячи з дефініцій та екстраполюючи їх на предмет, про який ідеться, дозволимо собі констатувати, що більш правильним було б формулювання «історія повсякдення», у той час як вітчизняні дослідники значно частіше вдаються до терміна «історія повсякденності». Багатотомна «Енциклопедія історії України» теж подає цей напрям історичної науки як «історію повсякдення»²⁵. Тим більше, що навіть на вербально-фонетичному рівні слово «повсякденність» виглядає банальною калькою з російської «повседневности».

Трактування самого поняття «історія повсякдення» серед українських істориків має широкий діапазон: від твердження, що в її рамках «ведуться дослідження умов життя, праці та відпочинку (побуту, умов проживання, раціону харчування, способів лікування, соціальної адаптації), а також факторів, що впливають на формування свідомості та норм поведінки, соціально-політичні уподобання, тощо переважної більшості населення (“пересічних людей”) тієї чи іншої країни у той чи інший історичний період»²⁶, – до застереження, що історія повсякдення «це – аж ніяк не історія побуту, житла чи одягу», а «перш за все, процес олюднення побуту, психологізація щоденного життя, ставлення людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя»²⁷ та констатації того, що «через багатолікість повсякденності і, як наслідок, розмаїття дослідницьких завдань та використовуваних методологій, її численні тлумачення, по суті справи, не можна звести до спільного знаменника»²⁸.

Відсутність усталеного чіткого трактування поняття «історія повсякдення» (а між наведеними вище дефініціями існують й інші, якщо не кардинально протилежні, то, як мінімум – відмінні у суттєвих деталях²⁹),

²² Там само. – Спр.243. – Арк.1.

²³ Словник української мови: В 11 т. / За ред. І.К.Білодіда. – Т.6: П – Поїти. – К., 1975. – С.695.

²⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь, 2005. – С.1001.

²⁵ *Горобець В.М.* Історія повсякдення. – С.618.

²⁶ Там само.

²⁷ *Удод О.* Історія повсякденності: питання методології та історіографії. – С.20.

²⁸ *Коляструк О.* Соціальна історія кризь призми повсякденності // *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)*. – С.48.

²⁹ *Галамай О.М.* Обласна періодика Рівненщини про зміни повсякдення у перші роки радянзації (1939–1941) // *Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел*. – С.31;

у підсумку призводить до значної методологічної варіативності. Як відзначає Н.Лебіна, «методологічна основа цього наукового напрямку і сьогодні не надто виразна»³⁰, що співзвучно з думкою О.Удод: «[...] сучасна історична наука ще не завершила процес інституалізації цього нового напрямку в методології історії»³¹.

Якщо повернутися до питання про журнал «Перець» як джерело саме радянського повсякдення, то Н.Лебіна пропонує для його вивчення як базовий методологічний підхід застосовувати дихотомію «норма/аномалія», або ж «теорію аномальної поведінки»³², де під нормою маються на увазі загальнолюдські цінності, скажімо, право на нормальне харчування, житло, одяг, а під аномалією – відповідні відхилення в повсякденному житті радянських людей (дефіцит та/або низька якість житла, одягу, харчів). При цьому для конкретних випадків дослідниця радить застосовувати усталені методи історичної науки, наприклад, мікроісторичний підхід для вивчення житлового питання³³.

Ці рекомендації якнайкраще підходять для роботи з сатиричним журналом як історичним джерелом, адже сатира (а у цьому жанрі створювалася лєвова частка публікацій «Перцю») і побудована на протиставленні «норми» та «аномалії». Саме це стосується й радянської сатири, котра, якщо відкинути ідеологічну складову (а її в «Перці», звичайно ж, вистачало), теж була спрямована на досягнення «внормованого життя», а тому викривала негати́вні явища у житловому будівництві, громадському харчуванні, побутовому обслуговуванні населення, торгівлі, на громадському транспорті тощо (інша справа, що в умовах командно-адміністративної системи весь цей негати́в виглядав як норма, натомість, скажімо, випадки нормального сервісу – аномалією). І саме максимально насичені конкретикою (населені пункти, заклади, установи, прізвища) сатиричні матеріали добре підходять для мікроісторичного аналізу. Хоча, з іншого боку, за Н.Яковенко, «мікроісторія як така не має власного “методу”, швидше йдеться про методологічний принцип вибору досліджуваного сюжету та зосередження на ньому максимально пильної уваги – з урахуванням найдрібніших деталей, нюансів, явних і прихованих»³⁴.

О.Коляструк радить для аналізу історії повсякдення застосовувати лише спеціальні історичні методи: проблемно-хронологічний, історико-системний, історико-психологічний, історико-порівняльний, історико-генетичний, методи емпіричного й комплексного аналізу, історизму³⁵. В.Горобець, своєю чергою, пропонує акцентувати увагу на методах прикладної соціології,

Коляструк О. Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації. – С.71; *Фицпатрик Ш.* Повседневный сталинизм: Социальная история Советской России в 30-е годы: город. – 2-е изд. – Москва, 2008. – С.5.

³⁰ *Лебина Н.* Советская повседневность: нормы и аномалии: от военного коммунизма к большому стилю. – Москва, 2015. – С.3.

³¹ *Удод О.* Історія повсякденності: питання методології та історіографії. – С.23.

³² *Лебина Н.* Советская повседневность: нормы и аномалии. – С.4–5.

³³ Там же. – С.51.

³⁴ *Яковенко Н.* Вступ до історії. – К., 2007. – С.247.

³⁵ *Коляструк О.* Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації. – С.72–73.

історичної демографії, антропології, соціальної психології та культурології³⁶. У розрізі роботи з журналом «Перець» (рівнозначно як і для роботи з іншими періодичними виданнями) до цього переліку можна також додати історико-критичний метод та структурний аналіз сукупно з методом деконструкції, в основі якого – пошук суперечностей і двозначностей, їх повторюваність³⁷. Окрім того, структурування й аналіз величезного масиву інформації, що міститься на сторінках журналу, вимагає застосування квантитативних методик, створення відповідних електронних баз даних на основі комп'ютерних систем управління (наприклад, СУБД «Microsoft Access») ³⁸.

До всього цього необхідно пам'ятати, що хоча через вивчення повсякдення радянське суспільство сприймається значно більш випукло та повно, аніж через «макрорівневі наративи»³⁹, історія повсякдення сама по собі є методологічним підходом, але вже в контексті загальної історії України⁴⁰, тобто – на макрорівні.

Таким чином, сатирично-гумористичний журнал «Перець» можна розглядати й використовувати не просто як важливе, а як унікальне джерело з історії повсякдення України, оскільки, подібно до інших періодичних видань, на його шпальтах події фіксувалися за гарячими слідами, а також були відображені всі провідні теми й кампанії (побутові, ідеологічні), через які пройшло населення УРСР після Другої світової війни та впритул до початку 1990-х рр. Водночас під час роботи з «Перцем» необхідно використовувати низку спеціальних методологічних підходів і прийомів, які нададуть можливість об'єктивізувати те чи інше суспільно-побутове явище, перетворивши його на ще один яскравий штрих у загальній картині недавнього минулого України.

REFERENCES

1. Bilodid, I.K. (ed.). (1975). Slovnyk ukrainskoi movy: In 11 volumes (vol.6: P–Poisty). Kyiv [in Ukrainian].
2. Busel, V.T. (ed. & comp.). (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. Kyiv; Irpin [in Ukrainian].
3. Fitzpatrik, Sh. (2008). Povsednevnyi stalinizm. Sotsialnaya istoriya Sovetskoï Rossii v 30-ye gody: gorod. Moskva [in Russian].
4. Gataeva, B.T. (2004). Traditsionnaya kultura povsednevnosti karachaevtsev. Sankt Peterburg [in Russian].
5. Halamai, O. (2015). Oblasna periodyka Rivnenshchyny pro zminy povsiakdennia u pershi roky radianizatsii. *Istoriia radianskoi povsiakdennosti: na perekhresti dzherel* (pp.30–34). Vinnytsia [in Ukrainian].

³⁶ Горобець В.М. Історія повсякдення. – С.619.

³⁷ Яковенко Н. Вступ до історії. – С.244.

³⁸ Корниенко О. Советская мода через призму сатирического журнала «Перець» (1964–1991 гг.): база даних, контент-анализ карикатур // Историческая информатика, информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании. – Вып.4. – Барнаул, 2014. – С.50–67.

³⁹ Коляструк О. Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації. – С.70.

⁴⁰ Удод О. Історія повсякденності: питання методології та історіографії. – С.22.

6. Horobets, V.M. (2005). Istorii povsiakdeniia. In: Entsiklopediia istorii Ukrainy (vol.3, pp.618–620). Kyiv [in Ukrainian].
7. Husserl, E. (1986). Krizis evropeiskogo chelovechestva i filosofii. (Trans.). *Voprosy filosofii – Problems of Philosophy*, 3, 101–116 [in Russian].
8. Husserl, E. (1992). Krizis evropeyskikh nauk i transtsendentalnaya filosofiya. (Trans.). *Voprosy filosofii – Problems of Philosophy*, 7, 136–176 [in Russian].
9. Husserl, E. (2000). Logicheskie issledovaniya. Kartezianskie razmyshleniya. (Trans.). Minsk; Moskva [in Russian].
10. Koliastruk, O. (2010). Dzherela z istorii povsiakdenosti. In: V.M.Danylenko (ed.), Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.) (vol.1, part 1–2, pp.49–72). Kyiv [in Ukrainian].
11. Koliastruk, O. (2010). Sotsialna istoriia kriz pryзму povsiakdenosti. In: V.M.Danylenko (ed.), Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.) (vol. 1, part 1–2, pp.39–48). Kyiv [in Ukrainian].
12. Koliastruk, O. (2015). Istoriiu radianskoi povsiakdenosti: aktualnist vyvchennia v umovakh dekomunizatsii. *Istoriiu radianskoi povsiakdenosti: na perekhrestii dzherel* (pp.69–75). Vinnytsia [in Ukrainian].
13. Korniyenko, O. (2014). Sovetskaya moda cherez prizmu satiricheskogo zhurnala “Perets” (1964–1991 gg.): baza dannykh, kontent-analiz karikatur. *Istoricheskaya informatika. Informatsionnye tekhnologii i matematicheskie metody v istoricheskikh issledovaniyakh i obrazovanii*, 4, 50–67 [in Russian].
14. Kozko, N.A. (2012). O statuse povsednevnosti v filologicheskikh issledovaniyakh. In: *Badania naukowe. Teoria i praktyka*. Wrocław [in Russian].
15. Krasyluk, Ya. (2015). Fotohrafii yak vazhlyve dzherelo u vidtvorenni radianskoi povsiakdenosti. *Istoriiu radianskoi povsiakdenosti: na perekhrestii dzherel* (pp.87–94). Vinnytsia [in Ukrainian].
16. Laas, N. (2010). Radianske suspilstvo povoiennoho dvadtsiatyrichchia: novi pidkhody ta metodolohiia doslidzhennia. In: V.M.Danylenko (ed.), *Sotsialni transformatsii v Ukraini: piznii stalinizm i khrushchovska doba* (pp.24–49). Kyiv [in Ukrainian].
17. Lebina, N. (2015). Sovetskaia povsednevnost: normy i anomalii. Ot voennogo komunizma k bolshomu stilii. Moskva [in Russian].
18. Lotman, Yu.M. (1994). Besedy o russkoi kulture: Byt i traditsii russkogo dvorianstva (XVIII – nachalo XIX veka). Sankt Peterburg [in Russian].
19. Matsenko, H.O. (comp.). (1992). *Ukraina v tsikavykh faktakh: knyha rekordiv Ukrainy*. Lviv [in Ukrainian].
20. Rudyi, H. (2008). Periodyka Ukrainy 1917–1940 rr. yak istorychne dzherelo. *Biblioteknyi visnyk*, 1, 29–35 [in Ukrainian].
21. Skliarenko, K.O. (2013). Strukturuvannia povsiakdenosti: sprobha metodolohichnoi eksplikatsii. *Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky*, (59/60), 59–65 [in Ukrainian].
22. Stankevich, L.P., & Polyakova, I.P. (2009). Fenomen povsednevnosti: sushchnost, sodержaniye i tselostnost. *Filosofiya i obshchestvo*, 2, 72–81 [in Russian].
23. Tymoshenko, Yu. (2015). Epistoliarina spadshchyna yak dzherelo vyvchennia povsiakdennoho zhyttia u druhii polovyni 1940-kh rr. *Istoriiu radianskoi povsiakdenosti: na perekhrestii dzherel* (pp.129–135). Vinnytsia [in Ukrainian].
24. Udod, O. (2010). Istoriiu povsiakdenosti: pytannia metodolohii ta istoriohrafii. In: V.M.Danylenko (ed.), *Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.)* (vol.1, part 1–2, pp.17–38). Kyiv [in Ukrainian].
25. Yakovenko, N. (2007). *Vstup do istorii*. Kyiv [in Ukrainian].
26. Zaplotynska, O.O. (2006). „Formalizm chy novatorstvo?\": intelektualnyi nonkonformizm v ofitsiinomu diskursi 1960–1970-kh rr. v Ukraini. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal*, 1, 145–157 [in Ukrainian].
27. Zhigunova, G.V. (2015). Povsednevnost kak sotsialnyi fenomen. *Sovremennyye issledovaniya sotsialnykh problem – Modern Research of Social Problems*, 8, 56–71 [in Russian].

ALIONA YAKUBETS

Senior Research Fellow,
Department of History of Ukraine of the 20th Century,
National Museum of History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), museum_kyiv@ukr.net

ON THE QUESTION TO THE SOURCE BASE OF THE HISTORY OF SOVIET EVERYDAY LIFE (BY THE EXAMPLE OF THE «PERETS'» MAGAZINE)

In the article the problems of the everyday life in the context of source studies and the historiography studies is examined. Attention is accented on expedience of the use of periodic press for study the everyday life of Ukraine in the Soviet era. In quality of one of such sources it is suggested to consider a satirically humorous the "Perets'" magazine, which was specialized mainly on an everyday domestic subject. This edition, launched in 1941, during Soviet times, had the largest circulation in Ukrainian magazines – in the early 1980's it reached 3.3 million copies. The satirical articles, notes, caricatures, letters of readers, published in the "Perets'", are formed in the many-sided and various picture of everyday life of Ukraine and Ukrainians. The magazine exposed, first of all, everyday negative phenomena – in housing and communal services, public service, public catering, consumer services, trade, transport, and the like. In this regard, in the article argued the use of certain historical methods and methodological techniques for work with the "Perets'". Established the value and uniqueness of that magazine as a source of the history of Soviet everyday life. The conclusion is made on the need for detailed development, systematization and structuring of the materials of this the magazine as a perspective and original direction of historical scientific studies.

Keywords: *history of everyday life, Soviet Ukraine, periodical press, "Perets'", research methodology.*